

<https://doi.org/10.26565/2220-8089-2025-48-10>

УДК 327(477)

Олексій Анатолійович Баталов

доцент кафедри політології, к. філос. н., Харківський національний
університет імені В.Н. Каразіна, майдан Свободи, 4, Харків, 61022,

o.batalov@karazin.ua, <http://orcid.org/0000-0001-8285-2036>

Артур Юрійович Гребенюк

студент магістратури кафедри політології, Харківський
національний університет імені В.Н. Каразіна, майдан Свободи, 4, Харків, 61022,

grebenyykartur@gmail.com, <http://orcid.org/0009-0003-0400-1465>

УКРАЇНА У СУЧАСНІЙ ГЕОПОЛІТИЦІ

Проаналізовано роль України на світовій геополітичній арені від 1991 р. до 2025 р. На підставі робіт Х. Маккіндера та Зб. Бжезінського підкреслено геостратегічне значення України для балансу сил в Євразії. Виокремлено три варіанти геостратегії, що були можливими для України, починаючи з 1991 р.: нейтралітет, здобуття Україною статусу регіонального лідера, приєднання до інтеграційних проєктів зовнішніх «центрів сили». Досліджено, якою мірою та наскільки успішно Україна використовувала ці геостратегії.

Проаналізовано роль, що відігравала Україна в геополітиці починаючи з 1991 р.: з 1991 р. до приблизно «помаранчевих подій» 2004 р. українська еліта позиціонувала Україну переважно як суверенного «нейтрального гравця». Були мали невдалі спроби стати «регіональним лідером» (ГУУАМ); - після 2004 р. команда президента В. Ющенка вперше задекларувала зміну геополітичного вектору на прозахідний. В середині України розпочався складний процес геополітичного вибору, який остаточно завершився після початку російської агресії у 2014 р.

В результаті наслідків помилкових рішень 1990-х років, а також частковості євроінтеграційних зусиль всередині України, неготовності Заходу прийняти Україну ціною конфлікту з РФ, реальне значення України поступово деградувало до ролі «буферної зони» між Заходом та РФ, внаслідок чого зовнішні впливи на українську політику зростали і з часом вона стала зручною «жертвою агресії». Виділено етап після 2014 р. (і особливо після 2022 р.), який позначився тим, що українська політична нація хотіла бачити Україну в якості «форпосту» для США і країн Європи, призначенням якого було б стримування реваншистських намірів Кремля. Однак необхідних ресурсів для перетворення України на «форпост» від Заходу не надійшло, а реальна підготовка до бойових дій зі ЗС РФ, спираючись переважно на внутрішньоукраїнські ресурси, не проводилась. Робиться висновок, що наслідком цього стала неготовність України до повномасштабної війни. Після 24.02.2022 Україна отримала допомогу від країн Заходу доволі суттєву, але недостатню, щоб зупинити і відкинути агресора. Поточний геополітичний стан України визначено, як «поле бою».

Зроблено три висновки. Перший - за умови продовження повномасштабної війни на виснаження, відсутності (або обмеженості) зовнішньої допомоги, невпровадження ефективних системних змін у самій українській державі – українська геополітична суб'єктність є умовною, а виживання України, як незалежної суверенної держави, не є гарантованим. Другий – Україні необхідно перейти від стану «поля бою» до менш руйнівного і більш суб'єктного для України. Третій – виокремлено варіанти подальшого розвитку подій для України: продовження стану «поля бою»; поширення бойових дій на європейські країни; вихід України з гарячої фази поточної війни і далі: або «буферизація» України з подальшим ризиком втрати державності, або «форпостизація» України, або звернення по безпекову допомогу до незахідних «центрів сили».

Ключові слова: Україна, геополітика, варіанти геостратегії, «центри сили», нейтралітет, регіональний лідер, прозахідний геополітичний вектор, «буферна зона», «поле бою», «форпост».

Як цитувати: Баталов, О.А., Гребенюк, А.Ю. 2025. Україна у сучасній геополітиці. *Вісник Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна, серія «Питання політології»* 48: 94-102 <https://doi.org/10.26565/2220-8089-2025-48-10>

In cites: Batalov, O., Hrebeniuk, A. Ukraine in Contemporary Geopolitics. 2025. *The Journal of V. N. Karazin Kharkiv National University. Series «Issues of Political Science»* 48: 94-102. <https://doi.org/10.26565/2220-8089-2025-48-19> (in Ukrainian)

Актуальність статті зумовлено тим, що в умовах поточної повномасштабної війни з РФ Україна виборює як право на власний вільний геополітичний вибір (тобто де-факто на геополітичну суб'єктність – право обирати, до яких «центрів сили» приєднуватись чи не приєднуватись), так і можливість існувати в якості суверенної держави. Це вимагає об'єктивного аналізу наявних геополітичних обставин на момент здобуття політичної незалежності у 1991 р. та тієї геополітичної траєкторії, яку відтоді пройшла Україна, а також поточного стану справ, що в подальшому надає можливість виокремити основні варіанти подальшого перебігу подій.

Дослідженням зазначеної проблематики займалися та займаються такі дослідники, як Зб. Бжезінський, Т. Кузьо, Е. Вілсон, О. Дергачов та інші.

Метою статті є стислий аналіз ролі України на світовій геополітичній арені від 1991 р. до 2025 р.

Багато мислителів – представників геополітичних наукових шкіл підкреслювали особливе значення території, на якій виникла українська держава (а також Польща та ще кілька держав Східної Європи). Зокрема, класик геополітичної думки Х. Маккіндер ще на початку XX століття сформулював таку тезу: хто контролює Східну Європу («східноєвропейський стратегічний Хартленд»), той керує Хартлендом («серцевинною землею», що тисячоліттями фактично була географічною віссю історії, і нині належить переважно РФ); хто контролює Хартленд, той керує Світовим островом (тобто Євразією та Африкою), хто контролює Світовий острів, той керує Світом (Mackinder 1904 : 436). Під Хартлендом «серцевинною землею», він розумів територію, яка нині належить РФ.

Таким чином, контроль над Східною Європою, зокрема над Україною, відкривав

доступ до центрального простору євразійського континенту – до «Хартленду» і, як наслідок, це дозволяє формувати або стримувати континентальну гегемонію «імперій Хартленду» (від імперій скіфів, гунів, тюрків і монголів до Російської імперії, СРСР та РФ). Відзначимо, що у Москві це завжди розуміли, що чітко простежується у зовнішній політиці РФ щодо українських територій (і у т.ч. щодо незалежної держави Україна починаючи з 1990-х і особливо після 2004 року, коли виникла загроза «відходу» України від РФ до інших «центрів сили»).

Виникнення незалежної України 1991 р. не змінило ставлення до неї, як до переважно об'єкта впливу зовнішніх «центрів сили», яким вона може надати певні переваги (стратегічне географічне розташування, розвинену промисловість, чималий людський ресурс, транзитні можливості тощо). Так, Зб. Бжезінський, погляди якого формувались під впливом робіт А. Мехена, Х. Маккіндера та Н. Спайкмена, зазначав, що хоча впродовж тисячоліть держава, яка отримувала контроль над «Хартлендом», автоматично отримувала контроль і над Євразією, однак сьогодні світове лідерство більше не визначається домінуванням тільки у «Хартленді», важливим є контроль одночасно над 5 ключовими геополітичними регіонами, а саме: Україною, Туреччиною, Азербайджаном, Іраном та Південною Кореєю. Отже, Україна, згідно з цією логікою, вважалась одним із ключових географічних «вузлів», контроль над яким відкривав величезні можливості у формуванні стратегічного балансу сил в Євразії.

Аналізуючи наслідки розпаду СРСР, Зб. Бжезінський дійшов висновку, що найбільш чіткою для «імперії Хартленду» (у її сучасному вигляді, тобто РФ) була втрата України, оскільки це означало втрату багатой індустріальної та сільськогосподарської економіки, кількох десятків мільйонів

людей, позбавило домінування на Чорному морі, тощо. Так, дослідник зазначав, що Україна – це новий і важливий простір на євразійській шахівниці, вона являє собою геополітичну вісь; її існування як незалежної держави сприяє трансформації Росії. Без України Росія перестала б бути євразійською імперією. Росія без України все ще могла б претендувати на імперський статус, але тоді вона б стала переважно азійською імперською державою. У разі відновлення Москвою контролю над Україною Росія знову здобуде необхідні засоби відродження імперської могутності у межах і Європи, і Азії (Бжезінський 2000 : 46). Втрата України докорінно обмежило геостратегічні можливості Росії, бо навіть без прибалтійських держав і Польщі вона могла б намагатися стати лідером, як євразійська імперія. (Бжезінський 2000 : 92).

Цікавим є те, що вищенаведені цитати Зб. Бжезінського були проінтерпретовані російськими політиками та суспільними діячами як те, що без України Росія начебто взагалі не зможе бути імперією, а не тільки євразійською імперією. Це абсолютно не так. Московське царство почало перетворюватися на імперію після захоплення Іваном IV Грізним Казані та Астрахані (держав з соціокультурної відмінним населенням), тобто ще задовго до включення українських територій у склад царства. Теперішня РФ також за своєю внутрішньою структурою та зовнішньою політикою цілком може вважатись імперською (як варіант – «квазіімперською») державою (а повномасштабне вторгнення в Україну у 2022 р. взагалі відроджує класичні і найважливіші імперські силові методи переформатування світу).

Отже, у концепції Бжезінського в його праці «Велика шахівниця» Україна постає як один з ключових в Євразії регіонів, зміна геополітичної приналежності якого здатна трансформувати стратегічний баланс сил у Євразії. У пізніх роботах Бжезінський розглядає Україну в якості потенційного гаранта ліберального порядку у Східній Європі та механізму впливу на РФ, або ж, у разі її повернення під російський вплив – як певну точку геостратегічного прориву недемократичних і незахідних сил. Таким чином, згідно з Бжезінським, незалежна від РФ українська державність є важливим фактором загальноєвразійської стабільності та впливу на геополітичну мапу європейського регіону.

Після 2014 р. цей відомий вчений-геополітик закликав надати Україні всю

необхідну фінансову та збройову допомогу. Як ми тепер знаємо, пропозиції Бжезінського фактично були проігноровані американськими президентськими адміністраціями Б. Обами, Д. Трампа та Д. Байдена, що призвело до фактичної неготовності України до тривалої війни у повномасштабному форматі. Більш того, на Заході була надзвичайно поширеною думка про слабкість ЗСУ, що дозволить ЗС РФ окупувати всю або більшу частину України за дуже короткий проміжок часу (називались терміни від трьох днів до трьох місяців) – і, відповідно, «вкладатись» у те, що стане російським, начебто немає сенсу. Відзначимо, що такі думки і дії були фактично одним із факторів, що й спонукали Москву до вирішення «українського питання» силовими методами. Власне, повномасштабна війна 2022-? років стала конкретним доказом того, наскільки критичною є українська територія для реалізації континентальних амбіцій Москви і наскільки вона є недооціненою з боку США (і особливо адміністрацією «другої» президентської каденції Д. Трампа).

Тепер звернемось до України. Які *варіанти геостратегії існували для України починаючи з 1991 р.?*

Перший варіант – неприєднання до існуючих інтеграційних проєктів «центрів сили» та неініціювання власних (тобто *нейтралітет* або принаймні *позаблокованість*). Однак справжній нейтралітет та позаблокованість вимагають від держави перш за все наявності власних боєздатних (бажано потужних) збройних сил, а, відповідно, й міцної економіки (здатної утримувати такі збройні сили). Про це чудово пам'ятає Швейцарія, збройні сили якої цілком готові до оборонних дій, про це пам'ятає ядерна Індія – один з ініціаторів «Руху неприсєднання».

Україна ж одночасно з проголошенням нейтральності та позаблокованості у 1990 та 1991 рр. проводила й активну політику роззброєння (знищення великої кількості накопичених радянських озброєнь, відмова від цілої низки видів озброєнь, руйнація радянської системи ВПК та мобілізаційної системи), що зрештою й призвело її до неготовності брати участь у бойових діях високої (та навіть і середньої) інтенсивності, що й підтвердили події 2014-2015 рр. Як влучно зазначає Т. Кузьо, позаблокованість одночасно з фактично зруйнованою армією – це ризик втрати суверенітету та існування держави (Kuzio 2005 : 396). Таким чином Україна, втративши реальні внутрішні інструменти забезпечення свого сувере-

нітету і територіальної недоторканості, з держави формально нейтральної станом на 2013 р. перетворилась фактично на *«буферну територію»*.

Ті країни, що або мали (Бельгія, Фінляндія), або мають (Швейцарія, Австрія) статус нейтральної країни отримали його не тільки завдяки власній волі (самопроголошенню), а й відповідно до угод між геополітичними гравцями. Ніякого міжнародного документу, де були б закріплені чіткі дієві гарантії безпеки для України, як для нейтральної, позаблокової, без'ядерної держави, отримано не було. Тобто Україна отримала свою незалежність в момент глобального геополітичного руйнування «біполярної» міжнародної системи, опинившись на глобальній геополітичній арені фактично без жодних реальних гарантій безпеки від зовнішніх «центрів сили» (D'Anieri 2012 : 448). Втім, якби такі гарантії навіть були, необхідно пригадати сумний досвід Бельгії, яку двічі окупували війська Німеччини – формально одного з гарантів незалежності та нейтралітету країни (точніше, у 1830-1839 рр. гарантувала Прусія, навколо якої пізніше й утворилась об'єднана Німеччина) в обмін на невступ Бельгії до воєнних союзів.

В Україні наявна переважно не гірська місцевість (зручна для партизанських дій), а рівнина (через яку легко наступати ворожим військам), не безлюдна малопродуктивна тундра, а чорноземи з корисними копалинами та доволі працьовите населення. Власне, територією України з давніх часів переміщувались цілі народи (авари, болгари, угорці та інші). Відповідно, якщо стали безпеку Україні станом на 2014 р. не могли гарантувати ані ЗСУ, ані міжнародні «центри сили», то вона на додачу до «буферної території» стала ще й *зручним об'єктом для зовнішньої агресії*.

Другий варіант – ініціювання власних інтеграційних проектів (здобуття Україною статусу *регіонального лідера* або принаймні одного з лідерів). Скоріше за все, цей варіант не міг бути реалізованим через низьку якість українських еліт (які скоріше були зайняті первинним накопиченням капіталу, лишаючи поза увагою визначення майбутньої долі України та не приймали свідомої участі в геополітичній «грі») та периферійний стан України у світ-економіці, внаслідок чого ресурси, що могли б посприяти модернізації України, «витікали» до розвинутих країн «ядра» світ-економіки. Хоча деякі зусилля робилися в цьому напрямку: за часів Л.

Кучми розроблялась ідея ГУУАМ (Грузія, Україна, Узбекистан, Азербайджан, Молдова), а за часів В. Ющенко – ідея «Балтійсько-Чорноморської дуги» (країни Балтії, Польща, Україна, Грузія). Фактично це були спроби перетворити Україну з об'єкта на суб'єкт геополітичних подій (Дергачов 2010 : 67). Проте вже у другій половині 2000-х років час для реалізації таких проектів закінчився (на заході від України відбувалось розширення ЄС та НАТО, на сході – почалось посилення суб'єктоспро-можності РФ, зовнішня та внутрішня політика якої почала тяжіти до «реваншизму», навіть Туреччина на півдні почала перетворюватись на регіональний «центр сили»).

Третій варіант – приєднання до інтеграційних проектів зовнішніх «центрів сили». Зазначимо, що він з самого початку був найімовірнішим тому, що держави, які нещодавно виникли як самостійні, завжди мають недостатню легітимність як внутрішню (у громадян країни немає чіткої відповіді на питання «навіщо ця держава існує?»), так і зовнішню (у сусідів виникає спокуса захопити території, оскільки «раніше це були наші землі»). Так, Литві, Латвії та Естонії у 1990-х вдалось скористатись пан'європейською легітимністю від ЄС та безпекою від НАТО. Винятком з цього правила є держави – нащадки (частіше за все метрополії) імперій, що розпались (наприклад, РФ по розпаді СРСР).

Для еліт України, геополітичний статус якої, як ми показали вище, починаючи з 1991 р. поступово деградував до «буферної зони» та «жертви агресії», вибір був між Заходом (тоді не вбачалось значної різниці між ЄС та США) та РФ. Боротьба всередині України між двома векторами геостратегічного розвитку – прозахідного та проросійського – поступово посилювалась; до неї все активніше долучались зовнішні «центри сили». Наочним доказом зазначеної боротьби стали «Помаранчева революція», «електоральні гойдалки» 2005-2010 рр. (перемога то прозахідного кандидата, то проросійського) і «Революція гідності».

Після 2014 р. у внутрішньоукраїнські процеси вже безпосередньо силовим чином втрутилась РФ (анексія Криму, війна на Донбасі, повномасштабна війна 2022-? рр.). З одного боку, це призвело до втрати Україною частини територій, руйнування інфраструктури, загибелі або втечі за кордон значної чисельності громадян, а з іншого – до активного формування української

політичної нації, яка змогла системно та послідовно відстоювати саме прозахідний вектор розвитку.

Яку роль відіграє Україна в сучасній геополітиці: «нейтральний гравець», «міст», «ініціатор регіональної інтеграції», «буфер», «об'єкт зовнішнього впливу», «жертва агресії», «поле бою», «форпост» чи щось інше?

З 1991 р. до приблизно «помаранчевих подій» 2004 р. українська еліта позиціонувала Україну переважно як «нейтрального гравця» (подекуди – як «міст» між російським Сходом та євроамериканським Заходом (звідси – й т.зв. «політика багатовекторності»). Це було результатом перш за все як відсутності бажання відігравати більш активну роль на міжнародній арені, так і результатом домовленостей між зовнішніми «центрами сили» (перш за все між США та РФ). Під час президентства Л. Кучми мали місце й спроби ініціювання регіональної інтеграції (ГУУАМ), але невдалі.

Після 2004 р. команда президента України В. Ющенка вперше задекларувала зміну свого геополітичного вектору на прозахідний (що у РФ було проінтерпретовано, як «відхід від Москви», загрозу для планів по «відновленню імперії» і розпочато дії щодо недопущення такого варіанту розвитку подій). Проблемною була навіть не стільки частковість євроінтеграційного процесу в Україні, скільки фактичне блокування швидкого вступу України до НАТО з боку західних еліт, стурбованих можливою жорсткою реакцією РФ (і це наочно проявилось на Бухарестському саміті НАТО 2-4 квітня 2008 р.). В умовах продовження розбросення ЗСУ та бурхливих внутрішньополітичних процесів це стало фактично запрошенням для РФ до більш активного втручання в українські справи.

Слід відмітити, що «помаранчеві» події не звели нанівець російський вплив на українську внутрішню політику та не прибрали проросійських акторів з політичної арени в Україні (Wilson 2015 : 10). Перемога проросійського кандидата на президентських виборах 2010 р. перевела євроінтеграцію у чисто декларативну площину (як це мало місце, наприклад, у Грузії у 2012 р. після перемоги на виборах політичної сили Б. Іванішвілі).

Однак одночасно з цим в Україні відбувалось активне формування політичної нації, яка починає усвідомлювати себе як частину Західного (принаймні європейського) світу (і це відрізнялось від позиції

багатьох українських націоналістів 1990-х років). Події 2014-2015 рр. призвели до стрімкого збільшення чисельності представників української політичної нації, які починають розуміти Україну як активного учасника міжнародних відносин (тобто державу, яка має право здійснити «прозахідний вибір», «стримувати» імперський реваншизм РФ, а не бути «буфером» чи навіть «сателітом» РФ).

У 2022 та 2023 роках, на початку повномасштабної війни з набагато сильнішим противником, політичний активізм, добровольчий та волонтерський рух і справді продемонстрували надзвичайно важливу роль, але в наступні роки великої війни на виснаження на перше місце вже вийшли такі фактори, як наявність значного фінансового ресурсу, розвинутого військово-промислового комплексу, тощо – тобто всього того, від постачання чого ззовні від держав-партнерів Україна є критично залежною (і нестача чого безпосередньо впливає на перебіг подій на фронті).

Після 2014 р. (і особливо після 2022 р.) українська еліта декларувала Україну як «форпост» для США і країн Європи, призначенням якого є стримування реваншистських намірів Кремля. Однак вочевидь вважалося, що ресурси для перетворення України на «форпост» повинний надати Захід, а відповідно, реальна підготовка до повномасштабних бойових дій зі ЗС РФ, спираючись переважно на внутрішньоукраїнські ресурси, не проводилась (зазначимо, що Україна в 2014-2022 рр. могла зробити доволі багато: налагодження масового виробництва боєприпасів, розвиток ракетної програми, створення дієвої мобілізаційної системи, тощо). Після перемоги на президентських виборах 2019 р. В. Зеленського було згорнуто навіть частину проектів ВПК, розпочатих після 2014-2015 рр., оскільки чомусь вважалося, що з РФ можна «домовитись посередині» (що виглядало доволі наївним, оскільки Кремль чітко заявляв, що відхід України до західного «центру впливу» для нього є неприйнятним, тому вочевидь «домовитись посередині» для В. Путіна означало щось зовсім інше, ніж для В. Зеленського).

Після 24.02.2022 Україна не одразу, але отримала доволі суттєву допомогу від країн Заходу: достатню, щоб стримати просування ЗС РФ, провести два контрнаступи (із заходом ЗСУ до Курської області - навіть три), стабілізувати фінансову систему, здійснювати виплати економічно вразливим

верствам населення, тощо, але недостатню, щоб нанести поразку ЗС РФ і відкинути їх, наприклад, до фактичних кордонів України 2022 р.

Російсько-українська війна 2022-? рр., безумовно, руйнівним чином впливає на сучасний світовий порядок. Проте США відмовляються розглядати цю війну як таку, що загрожує безпосередньо їм (це було і з адміністрацією Д. Байдена, і нині відбувається з командою Д. Трампа), хоча те, що відбувається, безумовно, руйнує американську гегемонію в світі. Щодо країн Європи, то цю війну як потенційну загрозу для себе згодні розцінювати лише деякі країни Північної Європи (Фінляндія, Швеція, Литва, Латвія, Естонія, частково Німеччина) та частково країни Центральної Європи (якоюсь мірою Польща та Чехія, але не Угорщина та Словаччина). Південна Європа (наприклад, Іспанія, Португалія, якоюсь мірою Італія) з її міграційними проблемами дуже далека від усвідомлення загроз для неї з боку РФ. Однак, як влучно відмітили у Центрі Розумова, у разі програшу України у геополітичний вимір повернеться «право сильного» (Центр Разумова 2022 : 49) – і що буде з цим робити та сама «розслаблена» Південна Європа? Пвдкреслимо, що таке ставлення до Російсько-української війни безпосередньо впливало на допомогу Україні.

«Втома» від України на Заході почала наростати після невдачі українського контрнаступу у 2023 р., посилилась після часткового «переключення» західних суспільств на події у Секторі Газа, але остаточно проявилась вже у 2025 р. - після перемоги у США на президентських виборах 5 листопада 2024 р. Д. Трампа.

Наразі, наприкінці 2025 р. можна констатувати, що президентська адміністрація США розглядає Україну як «проблемний актив» (звідси небажання надавати пряму матеріальну допомогу, пропонуючи європейцям купляти зброю у США для її подальшої передачі ЗСУ), як «об'єкт торгу» з РФ (в цьому контексті є показовим, що перемовини між США та РФ відбуваються без участі України та європейських держав) і як «геополітичний буфер» (до такого висновку можна прийти, якщо уважно проаналізувати те, що пропонується Україні у 28 пунктах мирного плану Д. Трампа). До речі, РФ розглядається чинною американською адміністрацією, як «центр сили», з інтересами якого потрібно рахуватись

(можливою кінцевою метою такої «гри» є союз проти Китаю).

Ключові держави ЄС (Німеччина, Франція, Польща тощо) та євробюрократія (У. фон дер Ляєн, К. Каллас та ін.) декларують бажання бачити Україну «форпостом» Європи (наприклад, план допомоги Україні, сформульований К. Каллас і названий у ЗМІ «стратегією сталого дикобраза»), але у них вочевидь не вистачає власних ресурсів на підтримку України, яка веде повномасштабну війну (на перетворення невоюючої України на «форпост», скоріше за все, можливостей вистачить і без участі США).

Отже, можна визначити поточний стан України, як **«поле бою»** (де-факто це вже навіть не роль, що передбачала б певну активну позицію, а саме стан). Перш за все тому, що в умовах неможливості самостійно «тягнути» війну (хоча б на 60%, не кажучи вже про 80%) та при наявних невдачах на полі бою, Україна втрачає суб'єктність - а саме можливості впливати на перебіг подій (зокрема, на параметри виходу з війни чи то через переговорний процес щодо мирної угоди, чи то через успіхи на полі бою). Також відмітимо, що класичного «тилу» в Україні немає (вся територія країни є досяжною для російських ракет і дронів, хоча, звісно, ситуація в Покровську та Львові радикально відрізняється). Україна – наразі не «форпост», оскільки форпости завчасно будують згідно спеціальному плану і готують до бойових дій (як до активних штурмів, так і до тривалих облог). До того ж, РФ – це потужний супротивник, відповідно, гіпотетичний український «форпост» в осяжній перспективі не зможе триматись виключно на власних ресурсах і буде критично залежати від постачання ззовні.

Висновки. В якості *першого висновку* зазначимо таке. В умовах дії трьох факторів, а саме: 1) продовження поточної повномасштабної війни на виснаження; 2) відсутності (або обмеженості) зовнішньої допомоги; 3) невпровадження рішучих та ефективних системних, структурних змін у самій українській державі – українська геополітична суб'єктність є умовною і більш того, виживання України, як незалежної суверенної держави не є гарантованим.

Звідси впливає *другий висновок* – Україні необхідно перейти від стану «поля бою» до якогось іншого, менш руйнівного і більш суб'єктного для України. Які саме дії для цього потрібно зробити – це вже питання до наших політиків і державних інститутів.

В якості *третього висновку* спробуємо окреслити можливі подальші геополітичні траєкторії України:

1) продовження теперішнього стану «поля бою», що за наявних тенденцій (відсутності матеріальної підтримки від США, доволі обмеженої допомоги від країн ЄС) несе для України критичні ризики подальшої втрати територій, загибелі та втечі за кордон значної кількості людей, матеріальні втрати та руйнування і, зрештою, навіть цілком ймовірну втрату суверенітету;

2) за умови поширення бойових дій на європейські країни (наприклад, на території Естонії, Литви, Латвії, можливо, Польщі) для України виникнуть нові можливості (ситуація змусить країни ЄС, навіть за умови дистанціювання США від цієї ситуації, знайти необхідні ресурси для опору РФ і, у тому числі, для України);

3) Україна виходить з гарячої фази поточної війни і далі можливі варіанти:

- «буферизація» України (пропозиція Д. Трампа, яка, начебто, знаходить підтримку у Кремлі) з подальшим ризиком втрати державності (так, нова війна може розпочатись вже через декілька років);

- «форпостизація» України (завдяки власним ресурсам, європейській допомозі, можливій допомозі від США за умови приходу там до влади демократів);

- (найнестандартніший варіант) Україна, зберігаючи добрі відносини з принаймні частиною країн ЄС (перш за все Північної Європи) звертається по безпекову допомогу до незахідних «центрів сили», у якості яких можуть бути, наприклад, Туреччина та Індія. Так, протягом останніх років можна було спостерігати подібний геополітичний дрейф від РФ до Туреччини спочатку у алієвського Азербайджану, а тепер і у пашинінівської Вірменії. Найцікавіше – Кремль не реагує на це настільки болічно, як у випадку з вибором «прозахідного курсу» (як було у випадках України та Грузії). Асадівська Сирія, що принаймні з 2014 р. час знаходилась в геополітичній зоні впливу РФ, тепер (після повалення режиму Б. Асада у 2024 р.) також перейшла на турецьку орбіту. Щодо Індії –

цей геополітичний «гравець» у нашому регіоні представлений доволі слабо, але, вважаємо, Україні та Індії є що запропонувати один одному. Принаймні, для України це був би шанс на вирішення цілої низки проблем (від економічної до демографічної). Проблема полягає в тому, що наша еліта взагалі не відпрацьовувала подібні варіанти, з принаймні 2014 р. цілком зосередившись на «прозахідному курсі» (причому скоріше на «проамериканському», ніж на «проєвропейському»).

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Mackinder, H. J. The Geographical Pivot of History. The Geographical Journal. 1904. Vol. 23, № 4 : 421–437. URL: https://ondisc.nd.edu/assets/422105/mackinder_1904_heartland_article_17_pages.pdf
2. Бжезінський, З. Велика шахівниця. Американська першість та її геостратегічні імперативи /пер. з англ. Львів – Івано-Франківськ.: Лілея–НВ, 2000. 236 с. URL: https://shron1.chtyvo.org.ua/Bzhezinski_Zbigniev/Velyka_shakhivnytsia.pdf
3. Kuzio, T. Ukraine's Orange Revolution: The Opposition's Road to Success. *Journal of Democracy*, 2005. URL: https://shron1.chtyvo.org.ua/Taras_Kuzio/Ukraines_relations_with_the_West_since_the_Orange_Revolution.pdf
4. D'Anieri, P. 2012. Ukrainian foreign policy from independence to inertia. URL: https://shron1.chtyvo.org.ua/DAnieri_Paul/Ukraine_n_foreign_policy_from_independence_to_inertia_an_hl.pdf
5. Дергачов, О. 2010. Геополітика та безпека України. Київ: НІСД. 240 с. URL: <https://files.znu.edu.ua/files/Bibliobooks/Inshi74/0054838.pdf>
6. Wilson, A. 2015. Ukraine Crisis: What It Means for the West. Yale University Press. 224 p. URL: <https://diasporiana.org.ua/wp-content/uploads/books/12211/file.pdf>
7. Геополітичні та гео економічні зміни, формовані під впливом російської агресії, та оновлення місця України у світовому просторі. 2022. Центр Разумкова URL: https://razumkov.org.ua/uploads/article/2022_TRAN_SFORMANS_UKR.pdf?utm_source=chatgpt.com

Внесок авторів: всі автори зробили рівний внесок у цю роботу.

Конфлікт інтересів: автори повідомляють про відсутність конфлікту інтересів.

Oleksii Batalov

Associate Professor of the Department of Political Science, Ph.D. in Philosophy,
V.N. Karazin Kharkiv National University, Svobody Square 4, Kharkiv city, 61022
o.batalov@karazin.ua, <http://orcid.org/0000-0001-8285-2036>

Arthur Hrebeniuk

graduate student of the Department of Political Science,
V.N. Karazin Kharkiv National University, Svobody Square 4, Kharkiv city, 61022
grebenyykartur@gmail.com, <http://orcid.org/0009-0003-0400-1465>

UKRAINE IN CONTEMPORARY GEOPOLITICS

The role of Ukraine on the world geopolitical arena from 1991 to 2025 is analyzed. Based on the works of H. Mackinder and Zb. Brzezinski, the geostrategic importance of Ukraine for the balance of power in Eurasia is emphasized. Three options for geostrategy that were possible for Ukraine since 1991 are distinguished: neutrality, Ukraine gaining the status of a regional leader, joining the integration projects of external «centers of power». The extent and success of Ukraine's use of these geostrategies are investigated.

The role played by Ukraine in geopolitics since 1991 is analyzed: from 1991 until approximately the «orange events» of 2004, the Ukrainian elite positioned Ukraine mainly as a sovereign «neutral player». There were unsuccessful attempts to become a «regional leader» (GUUAM); - after 2004, the team of President V. Yushchenko first declared a change in the geopolitical vector to a pro-Western one. A complex process of geopolitical choice began inside Ukraine, which finally ended after the start of Russian aggression in 2014.

The causes and consequences of the erroneous decisions of the 1990s, as well as the specifics of European integration efforts within Ukraine, the West's unwillingness to accept Ukraine at the cost of a conflict with the Russian Federation, the real importance of Ukraine gradually degraded to the role of a «buffer zone» between the West and the Russian Federation, as a result of which external influences on Ukrainian politics grew and over time it became a convenient «victim of aggression». The stage after 2014 (and especially after 2022) is highlighted, which was marked by the fact that the Ukrainian political nation wanted to see Ukraine as an «outpost» for the USA and European countries, the purpose of which is to deter the Kremlin's revanchist intentions. It is emphasized that the resources for transforming Ukraine into an «outpost» should be provided by the West, and accordingly, real preparations for full-scale combat operations with the Russian Armed Forces, relying mainly on domestic Ukrainian resources, were not carried out. It is concluded that the consequence of this was Ukraine's unpreparedness for a full-scale war. After 02/24/2022, Ukraine received quite significant assistance from Western countries, but not enough to repel the aggressor. The current geopolitical state of Ukraine is defined as a «battlefield».

Three conclusions are drawn. The first - under the condition of the continuation of a full-scale war of attrition, the absence (or limitation) of foreign assistance, the failure to implement effective systemic changes in the Ukrainian state itself - Ukrainian geopolitical subjectivity is conditional, and the survival of Ukraine as an independent sovereign state is not guaranteed. The second - Ukraine needs to move from the state of the «battlefield» to a less destructive and more subjective one for Ukraine. The third - options for further development of events are identified: continuation of the state of the «battlefield»; spread of hostilities to European countries; Ukraine's exit from the hot phase of the current war and beyond: either «buffering» Ukraine with the subsequent risk of losing statehood, or «outposting» Ukraine (thanks to its own resources and European assistance) or turning to non-Western «centers of power» for security assistance (for example, to Turkey or India).

Keywords: *Ukraine, geopolitics, geostrategy options, «centers of power», neutrality, regional leader, «pro-Western geopolitical vector, «buffer zone», «battlefield», «outpost».*

REFERENCES

1. Mackinder, H. J. The Geographical Pivot of History. *The Geographical Journal*. 1904. Vol. 23, № 4 : 421–437. URL: https://ondisc.nd.edu/assets/422105/mackinder_1904_hcartland_article_17_pages.pdf
2. Brzezinski Z. The Great Chessboard. American Primacy and Its Geostrategic Imperatives /trans. from English. Lviv – Ivano-Frankivsk.: Lilia–NV, 2000. 236 p. URL.: https://shron1.chtyvo.org.ua/Bzhezinski_Zbigniev/Velyka_shakhivnytsia.pdf (in Ukrainian)
3. Kuzio T. Ukraine's Orange Revolution: The Opposition's Road to Success. *Journal of Democracy*, 2005. URL: https://shron1.chtyvo.org.ua/Taras_Kuzio/Ukraines_relations_with_the_West_since_the_Orange_Revolution.pdf
4. D'Anieri P. 2012. Ukrainian foreign policy from independence to inertia. URL: https://shron1.chtyvo.org.ua/DAnieri_Paul/Ukrainian_foreign_policy_from_independence_to_inertia_anhl.pdf
5. Дергачов О. 2010. Геополітика та безпека України. Київ: НІСД. 240 с. URL: <https://files.znu.edu.ua/files/Bibliobooks/Inshi74/0054838.pdf> (in Ukrainian)
6. Wilson A. 2015. Ukraine Crisis: What It Means for the West. Yale University Press. 224 p. URL: <https://diasporiana.org.ua/wp-content/uploads/books/12211/file.pdf>
7. Геополітичні та гео економічні зміни, формовані під впливом російської агресії, та оновлення місця України у світовому просторі. 2022. *Центр Разумкова* URL: https://razumkov.org.ua/uploads/article/2022_TRANSFORMANS_UKR.pdf?utm_source=chatgpt.com (in Ukrainian)

Authors Contribution: All authors have contributed equally to this work.

Conflict of Interest: The authors declare no conflict of interest.

The article was received by the editors 28.08.2025

The article is recommended for printing 10.10.2025